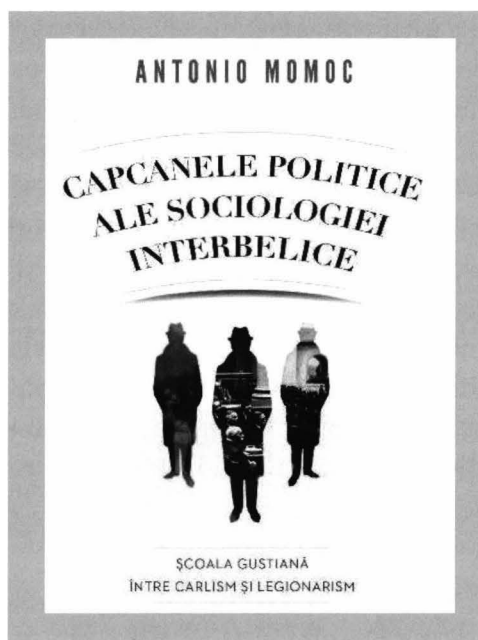

**Antonio Momoc, *Capcanele politice ale sociologiei interbelice.*
Școala gustiană între carlism și legionarism,
prefață de Zoltán Rostás, București, Editura Curtea Veche, 2012, 416 p.**

Lucian Nicolae ROBU*

Capcanele politice ale sociologiei, o prelucrare a tezei de doctorat a universitarului autor Antonio Momoc, oferă cititorului o imagine neobișnuită a fenomenului Gusti, insistând pe dezvăluirea și explicarea gradului de implicare în megaproiectul social reprezentat de nevoia reformării sociale a satului românesc dar și prezentarea raporturilor politice complexe pe care profesorul Gusti le-a dezvoltat cu regele Carol al II-lea. Sinteza realizată de lectorul universitar bucureștean se situează, critic și constructiv, în continuitatea unor cercetări anterioare realizate de sociologul Zoltán Rostás (care a fost și coordonatorul tezei sale de doctorat și un îndrumător în spinoasele provocări intelectuale referitoare la afirmarea mișcării sociologice interbelice). Rostás a consacrat consistente studii și volume de istorie orală efortului de recuperare a istoriei Școlii monografice¹.

Primul capitol, intitulat *Dimensiunea politică a sistemului gustian: Sociologie-Politică-Etică* familiarizează cititorul cu o excelentă sinteză a traseului educațional al tânărului Gusti, ale cărui experiențe germane și franceze aveau să se regăsească pe deplin în opera profesorului de mai târziu.

Capitolul al II-lea, *Institutul Social Român: „incubator” al omului politic interbelic* tratează ideea generoasă a lui Gusti de a crea un spațiu instituțional pentru știința și practica politică. Statul național unitar român constituit în 1918 avea nevoie de un astfel de cadru instituțional care să contribuie la formarea noilor generații de politicieni și a fundamentării unor proiecte viabile de reformă pentru societatea românească.

În capitolul al treilea, *Tehocratul Gusti și instituțiile puterii în anii '30: monarhia socială a lui Carol al II-lea*, Antonio Momoc analizează modul în care profesorul Gusti s-a apropiat, s-a integrat și a acționat în sferile puterii politice, ca ministru al Învățământului în guvernele Alexandru Vaida-Voevod, Iuliu Maniu și iarăși Vaida-Voevod, etapă în care a oferit numeroase burse și a ajutat la angajarea multor studenți români în structurile Fundațiilor Regale sau ale Serviciului Social.

Cel de-al patrulea capitol, *Grupuri în școala sociologică de la București* fixează detaliile referitoare la modul în care au apărut și s-au adâncit rupturile și dizidențele în cadrul Școlii monografice gustiene; factorii care au generat fracționarea au fost cei politici, în speță înregimentarea în Mișcarea Legionară pe de-o parte și politizarea echipelor monografice regale, într-o altă dimensiune. Membrii gustieni ai echipelor monografice au preluat o serie de practici aparținând Mișcării Legionare,

* muzeograf, Complexul Național Muzeal ASTRA; e-mail: lucian.robust@muzeulastra.ro

¹ Zoltán Rostás, *Monografia ca utopie*. Interviu cu Henri H. Stahl, București, Paideia, 2000; Idem, *O istorie orală a Școlii Sociologice de la București*, Paideia, 2001; Idem, *Sala Luminoasă. Primii monografiști ai Școlii gustiene*, București, Paideia, 2003; Idem, *Atelierul gustian. O abordare organizațională*, Tritonic, București, 2005; Idem, *Parcurs întrerupt, discipoli din anii 30 ai Școlii gustiene*, București, Paideia, 2006; Idem, *Strada Latină nr. 8. Monografiști și echipieri la Fundația Culturală Regală*, București, Curtea Veche, 2009; Idem, *Mihai Pop. Vreau și eu să fiu revizuit. Publicistica din anii 1937-1940*, București, Paideia, 2010.

transformând campaniile rurale în incursiuni de propagandă. Au ajuns să creadă (abandonând multe principii sădite de Gusti) că problemele țărănești urmau să se rezolve prin „duh legionar”.

Autorul volumului susține aceste realități prin date de istorie orală, furnizate de memoriile celor care au făcut parte din multiplele echipe ale *Școlii monografice*.

Al cincilea capitol al volumului, *Orientări și reorientări politice ale discipolilor*, oferă biografiile profesionale ale celor mai semnificative personalități din mișcarea monografică, fiind surprins modul în care extremismul politic dar și autoritarismul carlist au marcat destinele tinerilor specialiști, gustieni în matricea lor formativă. Profesorul Momoc îi analizează în acest context pe Dimitrie Amzăr, Henri Stahl, Traian Herseni, Anton Golopenția sau Octavian Neamțu, aceștia fiind, în anii '30, cei mai apropiați colaboratori ai academicianului Gusti, dar și bursieri ai Fundațiilor Regale sau ai universităților occidentale (ca să luăm, numai cazul lui Golopenția, devenit cu sprijinul și recomandarea magistrului său, bursier al Societății Națiunilor).

Cel de al șaselea capitol vine să întregască prin argumente bine consolidate științific, conceptul mult vehiculat de *Naționalismul Gustian - Știința națiunii*. Un atu al acestui ultim capitol (ca, de altfel, și al volumului) este acela de a fi operat o distincție netă în multitudinea de ipoteze referitoare la poziționarea ideologică a lui Gusti, în relația cu naționalismul și formele sale extreme. Element central al concepției sale politice, națiunea ar fi trebuit să fie rezultanta intervenției științifice, la nivelul consolidării clasei sociale majoritare – țărănimea. Gusti rezervă rolul fundamental în ridicarea națiunii, elitelor locale (a se înțelege deopotrivă elite rurale) ce urmau să fie educate și „activate civic” complex prin efortul conjugat și sistematic al mediului academic (înțelegând aici echipele studentești, monografiste, cu misiune complexă în valorizarea resurselor umane și economice țărănești).

Finalul volumului reunește câteva extrase documentare relevante pentru a înțelege ceea ce însemna evoluția preocupărilor legislative și organizatorice, subsumate conceptului de ridicare a națiunii. Ne referim doar la extrase din Legea pentru Înființarea Serviciului Social și Legea pentru Fundațiunile Culturale Regale. Organizarea acestor instituții și obiectivele lor imediate reflectau, în fapt, problemele majore pe care le traversa societatea românească interbelică în raport cu nevoia imensă de modernizare.

Volumul descrie tentațiile politice ale sociologilor interbelici: legionarismul, comunismul, liberalismul, carlismul. Autorul folosește jurnale personale ale intelectualilor, corespondența privată, interviuri de istorie de viață și presa vremii pentru a explica realități românești din anii '30. Sunt surprinse comportamentele sociale ale unei comunități științifice aflate într-o perioadă tumultuoasă: criza financiară și morală interbelică.

Cartea oferă suficiente date istorice valorificate din documentele academicianului, dar și din publicistica sa, care demonstrează că Gusti acționa în acord cu sistemul său de gândire reformist, *Știința Națiunii* fiind planul său de modernizare a societății rurale interbelice. Asociația pentru Știința și Reforma Socială este anunțată înainte de război, iar intențiile de reformă pe care Gusti le urmărește întreaga sa viață sunt prevestite, încă din anul 1910, când Gusti se întorcea de la studii din Germania lui Wilhelm al II-lea. Viziunea sociologică și politică a lui Gusti depășea simpla cercetare și repertoriere a satelor din zonele pilot. Ea avea în vedere realizarea unei sociologii a națiunii, caracterizată prin analiza complexă a tuturor comunităților rurale românești.

Elocvent în cel mai înalt grad este modul în care Gusti se va pune în slujba directă a lui Carol, devenind principalul său legitimator intelectual și beneficiar privilegiat al politicii „monarhiei sociale”. Acest fapt a dus chiar la sciziuni și pierderi valorice pentru Școala monografică, imediat ce Dimitrie Gusti s-a apropiat și s-a identificat cu politica și practicile în materie de acțiune culturală, promovate de Carol al II-lea. Mircea Vulcănescu, Xenia Costa-Foru și Traian Herseni sunt „bătrânii monografști”, care după anul 1934 s-au delimitat sistematic de mentorul și promotorul lor. Traseul spiritual al lui Vulcănescu, ca și cel al lui Herseni, va fi marcat, ulterior, de adeziunea la Mișcarea Legionară. Herseni

devine chiar sociolog al Mișcării, teoretizând că doar Garda poate aduce salvarea națiunii. Ca personalitate academică aparținând unei discipline noi, aflate în ascensiune, Dimitrie Gusti reprezintă tipul de intelectual care și-a dedicat întreaga carieră activității creatoare de valori în sensuri multiple, așa cum epoca o cerea. Gusti accentuează trei elemente importante cu referire la universitate: în primul rând, dezvoltarea științei și formarea spiritului științific.

Autorul Antonio Momoc tranșează problema viziunii politico-naționaliste a sociologului român, afirmând, argumentat, că și fondatorul monografismului social în România a anticipat formarea *omului nou*, însă nu în accepțiunea vizionar-milenaristă și de revoluție spirituală legionară. Omul nou imaginat de Gusti era întru chipat de țăranul sau de muncitorul care acceptau să fie modelați, ca personalități sociale, în cadrul reprezentat de politicile culturale afirmate prin practicile de ridicare a națiunii. Pe acestea academicianul le dorea generalizate la scara întregii țări.

Importanța cărții depășește cadrul rigid al unui demers de istorie a sociologiei. Sunt cuprinse în paginile sale, nu doar abordări cronologice și evenimentțiale ce au caracterizat o mișcare intelectuală, ci sunt analizate destinele politice ale unei întregi grupări de tineri străluciți, a căror afirmare intelectuală a fost, în final, tranșată de propriile opțiuni ideologice și de afiliere partinică, mai mult sau mai puțin raționale.

Un alt merit incontestabil al sintezei oferite de tânărul cercetător este acela că, dovedind curaj și o eficientă utilizare a informației istorice, reușește să surprindă adevăratele provocări cu care tinerii monografiști s-au confruntat într-o epocă interbelică traversată nu doar de reușite culturale ci și de turbulențe spirituale.

Poate că, pentru o completare binevenită a discursului biografic referitor la destinele tinerilor monografiști, ar fi fost util, ca autorul să ofere spre finalul demersului său succinte detalii asupra destinilor individuale ale acestora în anii de după instalarea regimului comunist la putere în *Republica Populară Română*. Acest fapt ar fi fost cu atât mai interesant, cu cât, mulți dintre tinerii sociologi și antropologi interbelici au continuat, în cadre instituționale ideologizate și controlate, să cerceteze și să implementeze ideile și instrumentele intelectuale gustiene.

² Relevante în acest sens sunt datele pe care arhivele muzeale contemporane ni le oferă. În Arhiva Științifică a Muzeului ASTRA se păstrează câteva elemente de corespondență a fondatorului Muzeului Tehnicii Populare, Cornel Irimie, cu remarcabili monografiști gustieni. Ne referim aici la Florea Bobu Florescu, Traian Herseni și Marcela Focșa, devenită una dintre cele mai consecvente colaboratoare a lui Cornel Irimie, în privința investigării artei populare din sudul Transilvaniei. La fel de consistentă a fost și cercetarea sociologică derulată de Traian Herseni, în cadrul echipei de cercetare și de elaborare a volumului *Mărginenii Sibiului*. Evident, rolul lui Cornel Irimie în coagularea echipei a fost esențial iar relațiile sale cu profesorul Herseni au contribuit definitoriu la prezența acestuia în colectivul științific de la Sibiu.